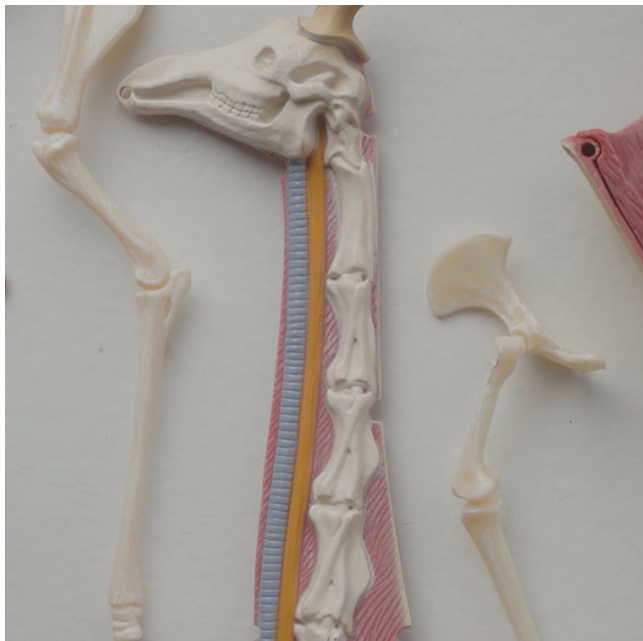


# ANI FIKCIA, ANI REPORTÁŽ

AUTOR: František eF. Horvát, Producent (Česko)



- > Ani fikcia, ani reportáž
- > Čo je to “dokument”?
- > Cudzí život cudzími očami
- > Kolektívna záležitosť
- > Zdieľaný zážitok
- > Influenceri, sledovanie filmov a zdieľanie
- > Nie ste v tom sami
- > Skutočný svet

## Ani fikcia, ani reportáž

*“Sloveso “dokumentovať” sa vzťahuje na úkon zaznamenávania, opisovania alebo zachytávania informácií, udalostí alebo detailov systematickým a organizovaným spôsobom. Dokumentácia môže mať rôzne formy, napríklad písaný text, fotografie, audio nahrávky alebo videá a slúži na uchovávanie informácií pre referenčné, komunikačné, analytické alebo právne účely. Dokumentovanie zahŕňa tvorbu záznamu, ktorý sa môže použiť na vyjadrenie, vysvetlenie alebo poskytnutie dôkazu o niečom. Bežne sa využíva v rôznych oblastiach, vrátane oblasti obchodu, výskumu, vzdelávania a technickej dokumentácie.”*

Chat GPT 3.5, 7. januára 2024

### Dokument verus dokumentovať

Pre úvod do tejto kapitoly som si zvolil slovníkovú definíciu slovesa “dokumentovať”, ktorú mi poskytla umelá inteligencia. Hoci podstatné meno a sloveso sú samozrejme príbuzné slová, znamenajú vôbec to isté? Čím dlhšie sa pracovne pohybujem v oblasti audiovizuálnych médií, tým viac cítim, že pri danom slove a jeho konotáciách sa ocitáme v nekonečnom kolobehu. Sú dokumenty naozaj “dôkazy” alebo “záznamy”?

Niektoré dokumentárne filmy z úplných počiatkov kinematografie zachytávali krátke časové úseky – v dnešnom jazyku sú známe ako “filmové týždenníky”. Podobnú nálepku dostal v roku 1922 aj film *Nanuk, človek primitívny* režiséra Roberta Flahertyho, priekopníka dokumentárneho žánru. Flaherty nám sprostredkoval nielen niekoľko výjavov zo života Eskimákov za polárnym kruhom, ale do filmu vniesol aj súvislú naratívnu štruktúru a predostrel pohľad na život rodiny Inuitov. Napokon však vysvitlo, že Flaherty vybral len tých členov kmeňa, ktorí najviac zodpovedali zaužívaným stereotypom a že niektoré ich mená zmenil, aby si ich západné publikum ľahšie pamätalo.[1] Aj napriek tomu, že *Nanuk* nie je verným “záznamom”, ani “dôkazom”, stále je to “dokument”.

## Čo je to “dokument”?

Áká by teda bola výstižná definícia slova “dokument”? Je to film, ktorý vypovedá o skutočných udalostiach? V tom prípade by sme za dokument museli považovať aj *Titanic* (1997), a predsa ním nie je. Alebo je to film s príbehom o skutočných ľuďoch? Tým je aj seriál *Koruna* (2016–2023). Škótsky režisér John Grierson označil dokumentárne filmy za “*tvorivé spracovanie skutočnosti*”. Tento výraz asi najlepšie vystihuje to, čo si predstavujeme pod pojmom “dokument”. Väčšinou si uvedomujeme, že sa dívame na skutočné udalosti a na príbehy skutočných ľudí, ale vidíme ich cez optiku daného filmového tvorca, a herci pritom zároveň vnímajú prítomnosť kamery.

Bill Nichols vo svojej slávnej knihe *Úvod do dokumentárneho filmu* dopĺňa tie najvšeobecnejšie definície dokumentu a prechádza do tézy, že “*dokumentárne filmy vypovedajú o reálnych situáciách alebo udalostiach, rešpektujú známe fakty a nezavádzajú nové, neoveriteľné fakty. Vypovedajú priamo o historickom svete, nie o tom alegorickom.*” Tvrdí, že “*dokumenty sú o skutočných ľuďoch, ktorí nehrajú, ani nevystupujú*”. Nichols ďalej uvádza, že “*dokument rozpráva príbeh tak, aby bol dôveryhodnou reprezentáciou toho, čo sa stalo, skôr ako obraznou interpretáciou toho, čo sa mohlo stať*”.

## Cudzí život cudzími očami

Prečo teda natáčame a pozeráme dokumentárne filmy? Prečo toto teraz čítate? Prečo existujú projekty a iniciatívy ako KineDok? Pravdepodobne preto, že dokumentárne filmy nám dávajú to, čo už trochu poznáme z hraných filmov – berú nás na exkurziu do iného sveta a odhaľujú nám kúsok zo života iných ľudí. Vďaka nim cestujeme do inej reality – takej, ktorá je často nepríjemná, komplexná, a ktorá neservíruje žiadne jednoduché, ani jednoznačné odpovede.

Ponárame sa do cudzích životov s vedomím, že natrafíme na krátke momenty fikcie, vybrané uhly pohľadu, špecifické rámovanie kamery, štylizované editovanie, či poprodukčné úpravy

zvuku. Keď však pozeráme tieto príbehy, zároveň pevne veríme, že daný dokument predstavuje kúsok vybranej reality v tej najneotesanejšej forme s čo najmenšou možnou mierou podobných zásahov.

Každý dokument nám ponúka unikátnu možnosť vnímať svet cez optiku autorov, členov štábu a umelcov, ktorí prenášajú na plátno a do televíznych obrazoviek sebe vlastný štýl, svoju osobnosť a dokonca aj vlastné sociálne pomery a politické názory.

## PONUKA FILMOV

Svoje lekcie filmovej produkcie vždy začínam slovami *“film je kolektívna práca”*. Všetci vieme, aké veľké bývajú filmové štáby pri niektorých filmoch a koľko ľudí stojí za zdanlivo malými a jednoduchými projektami.

Komunitný aspekt je však súčasťou filmu aj po jeho dokončení, t. j. keď je v distribúcii. O každom verejnom premietaní sa dá povedať, že je kolektívnou záležitosťou – miestom pre spoločné rozjímanie, úvahu, inšpiráciu a predovšetkým diskusiu. Či už sa stretnete v kine, kaviarni, galérii, alebo hoci aj na lodi, čas pred premietaním, počas neho a po ňom nám dáva jedinečnú možnosť zdieľať veci s inými ľuďmi.

Zdieľaný zážitok KineDok by sa v istom zmysle dal považovať za sociálnu sieť – spája filmárov s tými, pre ktorých svoje dielo vytvorili, teda s divákmi a s fanúšikmi dokumentárnych filmov. V online priestore by ste boli odkázaní na reakcie vo forme komentárov či srdiečkových emotikonov, KineDok však stiera tieto hranice anonymity a vytvára priestor pre živú, otvorenú diskusiu vyvolanú témami dokumentárnych filmov.

Na nasledujúcich stranách sa vám bližšie predstaví KineDok ako platforma pre zdieľané zážitky. Naši kolegovia vás prevedú komunitnými otázkami, technickými stránkami, výberom programu, prácou s publikom a uchopením politických a etických tém, ktoré dokumenty vo svojej podstate

musia otvárať. Potom to bude už len na vás, či sa rozhodnete stať jedným z *influencerov* či *influenceriek* tejto výnimočnej platformy.

## Influenceri, sledovanie filmov a zdieľanie

Ak ešte ostaneme pri metafore o sociálnej sieti, KineDok je miesto otvorené pre nových influencerov – aktívnych jednotlivcov hľadajúcich podnetné diskusie, ktoré ich obohatia o nové názory a pohľady na svet. A ako ľahšie sa k nim človek dostane, než prostredníctvom pohľadu na život očami človeka, ktorý ho žije?

Projekcie KineDoku sa už konali na všetkých možných miestach – ako príklad uvedieme spomínanú loď, kluby dôchodcov, dokonca aj väznice. Na premietacom mieste divákovi veľmi nezáležalo – podľa organizátorov videli hlavný zmysel v tom, že sa stretnú a odnesú si z toho spoločný zážitok.

Aj bežnejšie miesta, ako sú napríklad kaviarne, galérie, či knižnice, si však našli svoje publikum. Každoročný výber filmov mu ponúka toľko vyhľadávanú alternatívu k často stereotypnému programu štandardných kín.

Zo skúseností manažérov premietacích miest, teda "influencerov" KineDoku, vyplýva, že ľudia chcú niečo iné, než bezhlavé a zbytočne agresívne online debaty a radšej by sa zapojili do zmysluplného a otvoreného dialógu.

Nie ste v tom sami

Keďže som producent, moje dvere sú otvorené pre každého, kto sa pokladá za tvorca, a nezáleží na tom, či má v danej oblasti vyššie vzdelanie, alebo či má bohaté, priemerné, dokonca aj nulové skúsenosti. Pre mňa je dôležitá téma, ktorú chce človek otvoriť a analyzovať. KineDok je postavený na rovnakých princípoch. Je jedno, či ste študent strednej školy alebo člen klubu dôchodcov – dôležité je to, že chcete odovzdávať príbehy a kultivovať a rozvíjať vaše schopnosti.

Či už je vaším cieľom vyvolať diskusiu, prilákať na premietania dokumentárnych filmov nových divákov, zmysluplne konverzovať, alebo len "pozerať dobré filmy", môžete sa stať súčasťou tejto platformy. Nebudete v tom sami – na premietaniach často stretnete tvorcov hostí, či moderátorov. K dispozícii budete mať aj túto komplexnú príručku KineDoku. Asi vám nedokážeme sprostredkovať celý záber, keďže určité veci sa nenaučíte inak, než cez vlastnú skúsenosť. S dokumentami to funguje rovnako.

## Skutočný svet

V závere tejto úvahy som sa ešte raz obrátil na umelú inteligenciu a opýtal som sa:

*Keby si mal nahradit termín dokumentárny film niečím vhodnejším, čo by to bolo?*

Odpoveď znela: *Keby som mal nahradit termín dokumentárny film nejakým vhodnejším termínom tak, aby sa zachovala podstata tohto žánru, vybral by som výraz “skutočný film” alebo “film zo skutočného sveta.”*

Som rád, že KineDok prináša *skutočné filmy* do skutočného sveta. A najviac zo všetkého by ma potešilo, keby ste sa po prečítaní týchto riadkov rozhodli robiť to tiež.



OPENAI. Chat GPT - 4 [AI program]. OpenAI, 2023 [cit. 2023-11-23]. Dostupný

z: <https://openai.com/blog/chatgpt>

<https://openai.com/blog/chatgpt>

Základy dokumentárneho filmu, 2012. Človek v tísni. ISBN 978-80-87456-24-8.

GRIERSON, Herbert John Clifford, 1946. Grierson on Documentary. London: Collins. ISBN 978-0571113675.

NICHOLS, Bill, 2022. Úvod do dokumentárního filmu. Vydání druhé. V Praze: Akademie múzických umění v Nakladatelství AMU. ISBN 978-80-7331-606-8.

FOTOGRAFIE:

GLISNÍKOVÁ Lenka; PISKAČOVÁ Radka a Barbora TRNKOVÁ  
I Miss You, Marius (film still)